

IRAK

ÜLKE RAPORU

2017

IRAK ÜLKE RAPORU

2017

İÇİNDEKİLER

YÖNETİCİ ÖZETİ.....	5
1. İLK BAKIŞTA IRAK.....	6
2. IRAK EKONOMİSİNİN GENEL GÖRÜNÜMÜ	7
3. EKONOMİ’DE ÖNE ÇIKAN SEKTÖRLER	9
3.1. Tarım ve Hayvancılık	9
3.2. Sanayi.....	10
3.3. Müteahhitlik	11
3.3.1. Türk Müteahhitlik Firmalarının Irak’ta Üstlendikleri Proje Sayısı ve Tutarları.....	12
3.3.2. Irak’ta Üstlenilmiş olan Bazı Büyük Bedelli Projeler	12
3.4. Petrol ve Doğalgaz.....	14
4. SEKTÖREL YAPI.....	15
4.1. Elektrik.....	16
4.2. Bankacılık	17
4.3. Telekomünikasyon.....	19
5. IRAK DIŞ TİCARETİ	19
6. DIŞ TİCARET POLİTİKASI VE VERGİLER.....	20
6.1. Irak’ın Dış Ticaret Politikası & Tarifeler Irak’ın İthalatı	20
6.2. Irak’ın İhracatı.....	21
6.2.1. Irak’a İhracat/Sevkiyat Öncesi Ürün Denetimi (Standardizasyon & Kalite Kontrolü) 21	
7. TÜRKİYE-IRAK TİCARİ VE EKONOMİK İLİŞKİLER.....	21
7.1. Yatırımlar	22
8. TÜRKİYE-IRAK TİCARETİNDEKİ ÖNCELİKLİ HUSUSLAR.....	23
9. TÜRKİYE-IRAK ARASINDAKİ İŞBİRLİĞİ OLANAKLARI	24
10. İKİ ÜLKE ARASINDAKİ ANLAŞMA VE PROTOKOLLER	26
11. PAZAR İLE İLGİLİ BİLGİLER	26
11.1. Dağıtım Kanalları.....	26
11.2. Reklam, Tanıtım & Fuarlara Katılım	27
11.3. Ambalaj, Paketleme ve Etiketleme (Standardizasyon)	27
11.4. Ulaştırma ve Taşımacılık Maliyetleri.....	28

12.	İŞADAMLARININ PAZARDA DİKKAT ETMESİ GEREKEN HUSUSLAR.....	28
12.1.	Ticareti Etkileyen Kültürel Faktörler.....	28
12.2.	Para Kullanımı.....	29
13.	YARARLI ADRESLER.....	29
14.	KAYNAKÇA.....	30

YÖNETİCİ ÖZETİ

- ❖ Petrol, doğalgaz, fosfat ve sülfür Irak'ın başlıca doğal kaynaklarıdır.
- ❖ Petrol, Irak ekonomisinin dayandığı temel sektördür. Ham petrol ihracatı milli gelirin % 60'ını, kamu gelirlerinin ise yaklaşık % 90'ını oluşturmaktadır.
- ❖ Irakta doğalgaz üretimi çok az miktarda olduğundan, doğalgaz ihracatı söz konusu değildir.
- ❖ 2015 yılı itibari ile Türkiye'nin Irak'a ihracatı 10.8 milyar dolardır. İthalatı ise 273 milyon dolardır.
- ❖ Güneyde Basra Limanı ticari yük taşımacılığında en çok tercih edilen kanallardan biridir. Merkezi Irak havaalanlarında tahsil edilen ücretlerin yüksekliği, ürünlerin güvenliğinin sağlanamaması gibi nedenlerden dolayı ihracatta, hassas ürünler haricinde, havayolu pek tercih edilmemektedir. Zorunlu durumlarda ise, ucuz ve güvenli olması nedeniyle genelde Erbil Havaalanı kullanılmaktadır.
- ❖ Irak en çok Çin, Hindistan, ABD, G. Kore, Yunanistan, İtalya, Tayvan, Hollanda, Singapur, Kanada, Japonya, İspanya, B.A.E., Brezilya ve Fransa'ya ihracat yapmaktadır.
- ❖ Irak'ın başlıca ithal ettiği ürünler telefon cihazları, binek otomobilleri, puro ve sigaralardır.
- ❖ Irak, coğrafi ve lojistik avantajları nedeniyle Türk müteahhitlik firmaları için büyük bir potansiyel vaat etmekte, bu çerçevede, özellikle inşaat alanında bölgede faaliyet gösteren firmalarımızın sayısı artmaktadır.

1. İLK BAKIŞTA IRAK

Resmi Adı : Irak Cumhuriyeti

Yönetim Biçimi : Cumhuriyet

Cumhurbaşkanı : Fuad Masum

Başbakan : Haider al-Abadi

Nüfusu : 32,585,692 (Temmuz 2014 tahmini)

Yüzölçümü : 438,317 km²

Kullanılan Diller : Arapça (Resmi), Kürtçe (Resmi), Türkmençe, Asurca, Ermenice

Etnik Yapı : Arap (%75-80), Kürt (%15-20), Türkmen, Süryani ve Diğerleri (%5)

Dini Yapı : Şii Müslüman (%60-65), Sünni Müslüman (%32-37), Hıristiyan ve Diğerleri (%3)

Başlıca Kentleri : Bağdat (Başkent), Basra, Musul

Para Birimi : Irak Dinarı (IQD)

Saat Farkı : Türkiye saatinden 1 saat ileridedir.

2. IRAK EKONOMİSİNİN GENEL GÖRÜNÜMÜ

	2011	2012	2013	2014	2015
Nominal GSYİH (*milyar ABD \$)	185.750	216.044	229.327	232.218 ^a	240.006 ^a
Reel GYSİH'daki Büyüme (%)	10.2	10.3	4.2	-2.7 ^b	0.9 ^b
Kişi Başı GSYİH, SAGP (\$)	12.880	14.016	14.366	13.748 ^a	13.817 ^a
Enflasyon, Tüketici Fiyatları (Yıllık %)	5.6	6.0	1.8	4.7 ^a	6.2 ^a
İhracat (*milyar \$)	79.7	94.3	89.8 ^c	94.8 ^d	101.2 ^d
İthalat (*milyar \$)	40.6	50.1	56.7 ^c	64.6 ^d	73.0 ^d
Cari Hesap Dengesi (milyar ABD \$)	22.304	14.494	-1.741 ^a	7.044 ^a	5.793 ^a
Dış Borç, Yıl Sonu (*milyar \$)	50.8	60.2	59.5 ^c	58.2 ^d	56.5 ^d
Döviz Kuru, US\$/IQD (Serbest Piyasa)	1.170	1.166	1.166	1.166 ^d	1.166 ^d

1980'lerde Irak-İran Savaşı, 1990'larda Kuveyt'in işgali üzerine başlayan uluslararası askeri harekât ve 2003 yılında Amerika'nın askeri müdahalesinin dönüm noktalarını teşkil ettiği son 30 yılda Irak ekonomisi oldukça istikrarsız bir yapı sergilemiştir. Çeşitli dönemlerde yürürlüğe konan ekonomik ambargolar da Irak'ın uluslararası ekonomiye entegrasyonunu güçleştirmiştir. 1991-1995 yılları arasında BM (Birleşmiş Milletler) tarafından Irak'a sunulan petrol karşılığı gıda ithalatı önerisi, Irak Hükümeti tarafından kabul görmemiş ve petrol geliri elde edilemediği için ülkede fakirlik hızla artmıştır. 1996 yılında, Irak Hükümeti, BM tarafından önerilen Gıda Karşılığı Petrol Programı (OFF) önerisini kabul etmek durumunda kalmıştır. Bu programla, Irak hükümetine sınırlı miktarda petrol ihraç etme ve bunun karşılığında gıda ve insani malzeme ithal etme izni verilmiştir. 22 Mayıs 2003 tarihinde, BM Güvenlik Konseyi 1483 sayılı kararı kabul etmiş ve Irak üzerindeki tüm ticari yaptırımların bittiğini ilan ederek, OFF programını yürürlükten kaldırmıştır. Amerika'nın askeri müdahalesinin ardından kurulan Irak'ın Yeniden Yapılandırılması ve İnsani Yardım Kurumu (ORHA- The Office of Reconstruction and Humanitarian Assistance) ülkede idari ve ekonomik yapıyı yeniden oluşturmakla görevlendirilmiştir. Bununla birlikte, 2003 yılında Irak ekonomisi savaşın ve savaş sonrası güvenlik durumunun kötüleşmesinin yanı sıra ülkedeki devlet kurumlarının tamamına yakınının tasfiye edilmesi, gerekli idarelerinin tesis edilememesi ve artan istikrarsızlık gibi nedenlerle kötüye gitmiştir.

IMF (Uluslararası Para Fonu) 2004 yılında Irak hükümetine savaş sonrası acil yardım desteği programı çerçevesinde kredi vermiştir. 2009 yılında ödemesi gereken 470 milyon dolarlık borcunu 2007 Aralık ayında ödeyen Irak Hükümeti, IMF ile yeni bir Stand-By anlaşması imzalamıştır. Irak Hükümeti'ne 744 milyon dolarlık yeni kredi desteği sağlayan Yeni Stand-By Anlaşması ile, makroekonomik istikrarın sürdürülmesi, ülkede yatırım ortamının iyileştirilmesi, petrol sektöründe

üretimin artırılması ve 2005 yılında imzalanan bir önceki Stand-By Anlaşması'ndaki reformların yerine getirilmesi öngörülmüştür.

Kamu ekonomisi ağırlıklı ülkede özel sektör ülkede yaşanan sıkıntılar nedeniyle gelişmemiş ve bu durum yabancı şirketlere olan ihtiyacı ortaya çıkarmıştır. T.C. Ekonomi Bakanlığı Irak ülke raporunda; Irak Konut Bakanı'nın okul, hastane, yol/köprü, konut ve altyapı projelerini gerçekleştirebilmeleri için yabancı firmalara ihtiyaç duydukları ve bu doğrultuda yabancı yatırımcıya yönelik kasıtlı bir engel/kısıtlayıcı bir uygulama veya politikanın söz konusu olmadığı ifadesine yer verilmiştir. Ülkenin ekonomik olarak yeniden yapılandırma çalışmaları devam etse de Irak'ta güvenlik şartlarında iyileşmenin beklenenden daha yavaş ilerlemesi, kamu kurumları ve çalışanlarının yeni dönemin yasalarını uygulamakta başarısız olması, ülkede henüz yolsuzluğun ve rüşvetin önlenememesi, ihale sisteminde şeffaflığın sağlanamaması, bankacılık sisteminin hala iyi işlememesi, ülke gümrüklerinin standart uygulama pratiklerinin olmaması, ulaşım ağlarının hala yetersiz oluşu, ülkede elektrik ve enerji sıkıntısının hala çok önemli boyutlarda olması, etnik farklılıklar nedeniyle toplumda ayrışmanın derinleşmesi gibi nedenler, Irak'ın ekonomik ve ticari hedeflerine ulaşmasını engellemeye devam etmektedir. Özelleştirmeye konu kamu şirketleri de her türlü yeni sunuma rağmen bu nedenlerden dolayı beklendiği ölçüde ilgi görmemiştir.

Irak'ta yatırım projelerinin büyük kısmı kamu bütçesinden karşılanırken; Dünya Bankası, IMF ve Japonya, Çin, Güney Kore ve Almanya gibi bazı gelişmiş ülkeler proje bazında Hükümete kredi sunabilmektedir. Yatırımcı kamu kurumları ihale bedeli ödemeleri, teminat mektubu gibi finansal işlemlerin yürütüldüğü kamu bankası olan TBI (Trade Bank of Iraq) dış krediler hususunda önemli rol oynamaktadır.

Savaş sonrası dönemde de Irak ekonomisi temel olarak petrol gelirlerine dayanmaya devam etmiştir. OPEC (Petrol İhraç Eden Ülkeler Örgütü) verilerine göre ülkenin ihracat gelirlerinin yaklaşık %99'u petrolden sağlanmaktadır. Dünya Bankası verilerine göre 2013 yılında büyüme % 4.2 olarak gerçekleşmiştir. Mevcut istikrarsızlık ile birlikte petrol fiyatlarının da düşmesi ekonomik büyümeyi hızla yavaşlatmıştır. 2014 yılında %2.7 küçülme yaşayan ülke ekonomisinin 2015 yılındaki büyümesinin %0.9 olması tahmin edilmektedir. Irak bütçesinden yatırımlara ayrılan payın etkin bir şekilde kullanılamaması halen önemli bir sorun teşkil etmekte ve petrol dışı alanlarda büyümenin gerçekleşmesine engel olmaktadır. Bununla birlikte, 1990'lardan sonra Irak ekonomisinin kronik sorunlarından biri haline gelen işsizlik oranı Irak İstatistik Kuruluşu tarafından % 17,6 seviyesinde açıklansa da bu oranın gerçekte % 40 civarında olduğu tahmin edilmektedir. Çalışanların çoğu ise kamu şirketlerinde istihdam edilmektedir.

3. EKONOMİ'DE ÖNE ÇIKAN SEKTÖRLER

3.1. Tarım ve Hayvancılık

1980'li yıllar öncesinde oldukça kayda değer bir tarım sektörüne sahip olan Irak'ta; sebze-meyvecilik, hayvancılık, kümes hayvancılığı ve balıkçılık alanında güçlü bir üretim kapasitesi mevcuttur. 1980'li yıllardan sonra ardı ardına gelen savaşlar ve istikrarsızlık sebebiyle tarımsal üretimde önemli miktarda düşüş yaşanmıştır. Irak'ta 8 milyon hektar tarıma uygun arazi bulunmasına rağmen, bunun 4-5 milyon hektarında yıllık üretim yapılmaktadır. Başlıca tarım ürünleri; buğday, arpa, pirinç ve hurmadır. Üretimin iç talebini karşılayamamasından ötürü gıda ürünlerinin %65'i ithal edilse de; kişi başına düşen süt ve et tüketimi çok düşük seviyelerde seyretmektedir. Ülke GSMH'sine 2013 yılı CIA The World Factbook verilerine göre %3.3'lük oranda katkı sağlayan tarım sektörü toplam işgücünün yaklaşık % 25'ini barındırmaktadır. T.C. Ekonomi Bakanlığı Irak ülke raporunda yer aldığı üzere; Irak Hükümeti'nin tarımsal üretimi artırmaya yönelik girişimleri sonucunda sektörde büyüme öngörülmektedir.

Irak Yatırım Ajansı araştırmalarına göre, Irak tarım sektöründe hızlı bir gelişme öngörülmesinin üç temel nedeni vardır:

1. Orta Doğu'da en hızlı nüfus artış hızına sahip ülke Irak'tır. Irak'ın nüfusunun 2025 yılında 40 ve 2040 yılında da 50 milyona ulaşması beklenmektedir;
2. Savaş ve yaptırımlarla geçen yılların ardından artık Irak'ta yaşam standardı hızla yükselmekte, buna bağlı olarak da et, balık ve işlenmiş gıdalara olan talep artmaktadır;
3. Irak verimli tarımsal kaynaklara sahiptir. Ekilebilir boş araziler ile eksik istihdam edilmiş ve yer değiştirmiş çiftçiler bu kaynaklar arasında sayılabilir.

Benzer şekilde, ülkedeki işlenmiş gıda sektörü de gelişmeye açıktır. Geçmişte canlı bir gıda işleme endüstrisine sahip olan Irak'ta savaş ve ekonomik ambargolar sonucu yaşanan iç talep daralması nedeniyle gıda işleme sektörü eski canlılığını yitirmiştir. Yaşam standartlarının yükselmesiyle Irak'ta da işlenmiş ve yüksek proteinli gıdalara olan talep artacaktır. Irak, özellikle domates salçası, bisküvi ve çerez, yemeklik yağlar ve mandıra ürünlerinin işlenmesinde yeniden sektörleşme açısından çok iyi bir konuma sahiptir. Çiftlik ve kümes hayvanları ürünlerinde benzer faktörler nedeniyle olası bir talep ve üretim artışı beklenmekte ve sektörün modernize edilmesi için yabancı yatırıma ihtiyaç duyulmaktadır.

T.C. Ekonomi Bakanlığı Irak ülke raporunda yer aldığı üzere; Irak'ın ekonomik, siyasi ve sosyal istikrarı için iyi işleyen ve üreten bir tarım sektörü çok büyük önem arz etmektedir. Irak'ta tarım sektörü üretimi ve pazarlama potansiyeli ile istihdama katkı gücü olarak önemli bir potansiyeli içinde taşımaktadır. Zira Irak'ın doğal kaynaklarının komşularına göre bolluğu, özellikle su kaynakları bakımından görece zenginliği küresel ekonomi içerisinde Irak tarımının var olabilmesi için önemli imkânlar sunmaktadır. Bu çerçevede ülkede, hayvancılık laboratuvarları kurulması, hayvanlardaki bulaşıcı hastalıkların takip edilmesi ve önlenmesi, hayvan kesimi yerlerinin hijyene kavuşturulması, toprak analizleri, üretimi artırıcı gübre ve tohum tespitine yönelik Irak Hükümeti

öncülüğünde uluslararası örgütlerin programları katkısıyla çalışmalar sürdürülmektedir. Son zamanlarda özellikle Irak Su Kaynakları Bakanlığı öncülüğünde ülkedeki tarım alanlarına su dağıtımı ile ilgili önemli çalışmalar sürdürülmekte ve bu konuda diğer Bakanlıklarla ortaklaşa planlamalar yapılmaktadır. Ancak tüm çalışmalara rağmen, henüz üretime yönelik olarak önemli bir aşama kaydedilememiştir. Irak, tarım ürünleri ihtiyacının büyük kısmını ithalat yoluyla karşılayabilmektedir.

3.2. Sanayi

Son dönemlerde Irak ekonomisi petrol ve doğalgaza dayalı bir ekonomi kabul edilmesine rağmen, ülkede sanayi sektörünün kökleri 1950'li yıllara uzanmaktadır. Irak'ta 1958 yılından, yani krallığın devrilmesinden bu yana devletçi bir politika uygulanmıştır. Devletçi politika Irak-İran savaşı dahil olmak üzere 1990 yılına kadar ağır sanayi de kapsayacak şekilde kendi ekonomisini ayakta tutacak bir sanayi yaratmıştır. 2013 yılı CIA The World Factbook verilerine ülke GSYİH'ında %64.6'sının oluşturduğu sanayi sektöründe çalışan nüfusun % 20'si bulunmaktadır. Irak'ta bugün en büyük sorunlardan birisi, ülkede mevcut olan, hantal ve çok büyük miktarlarda ve her sektörü kapsayan devlet kuruluşlarının modernizasyonu ve verimli hale getirilmesidir. Bu kapsamda, 2006 yılında 13 sayılı Irak Yatırım Teşvik Kanunu yayımlanmış ve kanun Ocak 2007 tarihinde yürürlüğe girmiştir. Bu kanun çerçevesinde kurulan Irak Yatırım Komisyonu da Aralık 2007 tarihinde faaliyete geçmiştir. Irak Yatırım Yasası, 250.000 dolar üzerindeki tutarlarda ve petrol, bankacılık ve sigortacılık dışındaki tüm konulardaki yatırımları içerecek şekilde düzenlenmiştir. Yasa ile, eyaletler nezdinde bölgesel yatırım komisyonları kurulabilecek olmakla beraber, yatırım konusu ve büyüklüğüne göre yatırım ile ilgili nihai kararın Irak Yatırım Komisyonu tarafından verileceği hükme bağlanmaktadır. Yasa, ayrıca, yatırımcıyı korumayı amaçlayan hükümler içermektedir. Yatırımcı, yabancı işçi çalıştırabilecek, makine parkı, sabit sermayesi ve tüm duran varlıkları koruma altında olacak, hiçbir durumda müsadereye tabi tutulmayacak ve millileştirilmeyecektir. Anlaşmazlıkların halli ile ilgili olarak ise, Iraklı idarelerle yatırımcı arasındaki mali sorunlar ve yatırımcı ile çalışanları arasındaki sorunları çözmek üzere bir mekanizmayı da öngörmüştür. 13 numaralı yasanın çıkarılması Irak sanayisinin yeniden yapılandırılmasının temelini oluşturmaktadır. Ancak yatırımcıların, ülkedeki güvenlik durumunun henüz belirginleşmediği, işgücünün mezhep ve etnisite temelinde oluşturulduğu bir süreç içerisinde, özelleştirme projelerine tedirgin yaklaştıkları görülmektedir. Özellikle bu tesislerin özelleştirilmesinden sonra bünyelerinde taşıdıkları ağır istihdam yükünden kurtulmaları ve üretim odaklı olmayan ve bir nevi sübvansiyon işlevi gören istihdam yapısının kırılmasının hayli güç olacağı değerlendirilmektedir.

3.3. Müteahhitlik

Irak'ta inŒaat sektörü hızlı bir büyüme dönemine girmiŒtir. Günümüz Œartlarına uymayan ya da tahrip edilmiŒ yapılar yeniden inŒa edilmekte, inŒaat iŒi ve malzemeleri pazarı geliŒmektedir. Yeniden inŒa iŒlerinin toplam maliyetinin 100 milyar dolar olduğu tahmin edilmektedir. InŒaat malzemeleri ve ilgili teĒhizatlar pazarı bu tür projelerle önümüzdeki yıllarda sürekli dinamik kalacağı öngörülmektedir. Business International Monitor (BMI) tahminlerine göre, 2015 yılında sektörün GSYH'daki payının %7, toplam değerinin ise 24.6 milyar dolar olması beklenmektedir. Irak'ta inŒaat sektörü uzun yıllar çok sayıda ve büyük devlet kuruluŒlarının egemenliği altında kalmıŒtır. Bununla birlikte Irak hükümeti bu sektörün büyük bir ölçüde zelleŒtirmesine öncelik vermiŒ ve devlet kuruluŒlarının yaptıkları iŒleri üstlenecek yeni özel ortaklar aramaya baŒlamıŒtır. 2008 yılı Nisan ayında Irak hükümeti bu anlamda bir adım atarak, her ikisi de Irak imento Œirketi bünyesinde faaliyet gösteren Al Kirkuk imento Œirketi ve Al Qaim imento kuruluŒları için yeni özel sektör-devlet ortaklığı ilan etmiŒtir. Bu model daha sonraki zelleŒtirmeler için bir potansiyel model teŒkil etmektedir.

T.C. Ekonomi Bakanlığı'nda 17 Œubat 2015'te yer alan bir haberde; Irak Belediyeler Bakanı'nın ine yaptığı resmi ziyaret sırasında Çin Hkmetiyle imzaladığı mutabakat zaptına göre, Çin kamu bankalarından ülkenin altyapı projeleri için finansal destek sağlayacağı duyurulmuŒtur. Kamu kuruluŒu olan "Uluslararası Çin Bankası" mega projelere finansal destek sağlayacaktır. 2008 yılından itibaren Türk müteahhitlik firmalarının faaliyetlerinin Irak'ın kuzeyinden yavaŒ yavaŒ güneye ve diğer bölgelere doğru kaydığı gözlenmektedir. Irak'ta halen hızla devam etmekte olan yeniden yapılanma sürecinin, önümüzdeki dönemde de müteahhitlik sektörü için cazibesini sürdürmesi beklenmektedir. Ülkede istikrarın sağlanması ve güvenlik sorununun çözümlenmesinin ardından, özellikle Bağdat ve çevresi olmak üzere ülkenin diğer bölgelerinde Türk müteahhitlik firmaları için iŒ fırsatlarının olacağı muhtemel müteahhitlik projelerinden önemli bir pay sahibi olunabileceği dŒnlmektedir.

Türkiye Müteahhitler Birliği'nin (TMB) Irak lke raporunda; Türk müteahhitlik firmalarının Irak pazarına ilk kez 1975 yılında ENKA adlı firma ile giriŒ yapıldığı belirtilmiŒtir. TMB verilere göre; 1975 yılından 2014 yılı sonuna kadar geçen sürede Türk müteahhitlik firmalarının toplam 22.040.755.555 ABD doları tutarında iŒ üstlendikleri Irak; toplam proje bedeli bakımından Türk müteahhitlik firmalarının yurtdıŒında en fazla iŒ üstlendikleri Orta Doğu'daki 1., dünya genelindeki 4. lke konumundadır.

3.3.1. Türk Mütcahhitlik Firmalarının Irak'ta Üstlendikleri Proje Sayısı ve Tutarları

	Toplam Proje Sayısı	Toplam Proje Bedeli (dolar)
2009	46	1.272.140.254
2010	94	2.285.079.179
2011	43	1.883.588.448
2012	113	4.832.224.747
2013	74	2.841.984.731
2014	41	1.804.025.349

Firmalarımız, yeniden yapılanma sürecindeki Irak'ta bugüne kadar çok çeşitli altyapı ve üstyapı işleri üstlenmişlerdir. Bu işler kapsamında; boru hattı, arıtma ve içme suyu gibi altyapı projeleri; konut, askeri tesis, sosyal-kültürel tesisler, idari bina ve sağlık tesisleri gibi bina projeleri; enerji hatları, enerji santralleri, depolama tesisleri, endüstriyel tesisler ve petrokimya tesisleri gibi çeşitli sanayi tesisi projeleri; sulama ve baraj gibi çeşitli su projeleri ve havaalanı ile yol-köprü-tünel gibi çeşitli ulaşım projeleri mevcut bulunmaktadır.

3.3.2. Irak'ta Üstlenilmiş olan Bazı Büyük Bedelli Projeler

Proje Adı	Yüklenici
Hawler Uluslararası Havaalanı İnşaatı	Cengiz – Makyol
Erbil Kongre ve Kültür Merkezi	Yenigün
Süleymaniye Üniversitesi Kampus Projesi	Tepe
Ham Petrol Boru Hattı Genişletme Projesi	Tekfen
Yusufia Sulama Projesi ve Yol İnşaatı	KİSKA
Kerbela Otel Projesi	Tefirom
İskenderiye Sulama Projesi	KİSKA
Erbil Şehri 60 Metre Caddesi Rehabilitasyonu ve Yeniden İnşası	Taşyapı
Kerbela Çimento Fabrikası İnşaatı	ENKA
Tasluca Çimento Fabrikası İnşaatı	ENKA
Kuzey Rafinerileri – 42 Numaralı Tank Projesi	Tekfen
Süleymaniye Uluslararası Havaalanı İnşaatı	AGE
Erbil-Perdi Yolu Rehabilitasyonu	Cengiz
Irak-Türkiye Ham Petrol Boru Hattı	ENKA
Kora-Şaklava-Kandil Karayolu	Yüksel
Bağdat Alışveriş Merkezi Projesi	Tefirom

2010-2014 Kalkınma Planı çerçevesinde, hükümet 2700 adet proje için 170 milyar ABD doları bütçe ayırmıştır. Irak'ta kurulu 17 adet devlete bağlı çimento fabrikası, toplam çimento talebinin ancak beşte birini (yıllık 6 milyon ton) karşılayabilmektedir. Talebin karşılanabilmesi amacıyla mevcut çimento fabrikalarının yenilenmesi ve yeni fabrikalar kurulması planlanmaktadır. Yatırımcıları en çok çeken sektörler arasında bayındırlık işleri, su, elektrik, kanalizasyon arıtma, köprüler, otoyollar, imar ve inşaat işleri bulunmaktadır. Irak'ta 6 tanesi uluslararası olmak üzere toplamda 29 tane havalimanı bulunmaktadır. Bunlardan en aktif ve en büyük olanı yılda 7.5 milyonluk yolcu kapasitesiyle Bağdat Uluslararası Havalimanı'dır. Ülkede 4 tane liman mevcuttur.

Bunlar; Basra Limanı, Khor al-Zubair Limanı, Mina al Bakr Limanı ve Umm Qasr Limanı'dır. Bunun dışında, al-Faw Limanı'nın yapımı projesi gündemdedir. 20 milyar dolar değerindeki bu proje bir İtalyan firması tarafından yürütülmektedir. Ayrıca Kuveyt sınırına Bubiyan Limanı yapımı projesi de 3.47 milyar dolar değerindedir ve İtalyan Technital firması tarafından gerçekleştirilmektedir. 2003 işgalinden sonra demir yollarının yeniden yapılandırılması çalışmalarına hız verilmiştir. Ülkede 2272 km uzunluğunda bir demiryolu ağı mevcuttur. Bu ağı genişletmek adına çok sayıda proje bulunmaktadır. Baghdad-al Basrah-um Qasr hattının ve Baghdad-al Mousul-Rabia hattının iyileştirilmesi gündemdedir. Ayrıca; Irak'ın Türkiye, İran, Suriye ve Ürdün ile var olan uluslararası demiryolu hatlarının iyileştirilmesi ya da yenilerinin yapımı da gündemdedir. Baghdad Loop Line projesi ile yolcu ve yük terminalleri içeren bir demiryolu ağı yapımı öngörülmektedir. Bağdat'ın çevresini kapsayacak olan bu demiryolunun 112 km uzunluğunda ve çift yönlü olması düşünülmektedir. İki ana istasyonu ile yılda 23 milyon yolcu ve 46 milyon ton yük kapasitesine sahip olacak olan bu ağın tamamlanması 4 yıl sürecektir. Projenin toplam değeri ise 3 milyar dolardır. Irak'ta toplamda demir yolu ağı uzunluğu ise 2.272 km'dir. Bağdat Metrosu projesinin ise 18 ve 21 km uzunluğunda 2 hattan oluşması düşünülmektedir. 3-4 milyar dolar değerindeki bu projeyi henüz hiçbir şirket üstlenmemiştir. Kasım 2010'da Diwaniya, Muthanna, Maysan ve Basra'ya 22 enerji santrali geliştirilmesi ve yapımı projesi açıklanmıştır. Bu proje ile enerji üretiminin %30 oranında artırılması hedeflenmektedir. Her bir santral 40.25 milyon dolar değerinde ve kapasitesi 125 MW'tır. Fransız Şirketi Alstom, Najaf'ta bir enerji santralinin geliştirilmesi projesini üstlenmiştir. Projenin toplam değeri 27.83 milyon dolardır. Hükümet, 2012 yılında 47.4 milyar kWh olan elektrik üretimi yapmaktadır. Elektrik ihracatı yapmamakla birlikte, 12.28 milyar kWh elektrik ithalatı gerçekleştirmektedir. Bu kapsamda, yeni gaz tribünlerinin inşası söz konusudur. Bu projenin 900 milyon dolarlık kısmı 3 Türk firmasına verilmiştir. Bu firmalar; Çalık Enerji, Enka İnşaat ve Eastern Lights'tır.

Irak Yatırım Ajansı'nın yaptığı çalışmaya göre Irak'ta inşaat sektöründeki potansiyel fırsatlar aşağıda değerlendirilmektedir:

- Irak'ta inşaatla ilgili malzemelerin üretimi için güçlü bir temel mevcuttur ve Irak hükümeti devlet-özel sektör ortaklığı kapsamında devlet kuruluşlarıyla işbirliği yapacak özel yatırımcılar aramaktadır. Çelik, çimento, tuğla, cam ve mermer alanında ortaklık fırsatları mevcuttur.
- Irak'ın altyapısını geliştirmek için şu anda sayısız kamu inşaat projesi planlanmaktadır. Irak hükümetinin şu anda öncelik verdiği alanlar, yol ve demiryolu inşaatı, elektrik üretimi, iletim ve dağıtım ağları, liman rehabilitasyonu ile su ve kanalizasyon arıtma tesislerinin inşası ve rehabilitasyonudur. Ekim 2009'da Kerkük Barajı'nın yapımını Nursoy Şirketler Grubu üstlenmiştir. Irak Su Kaynakları Bakanlığı İdaresi adına yapılan Kerkük'ün 10 km kuzey doğusunda yer alan baraj; Kerkük halkının sulama ve içme suyu ihtiyaçlarını karşılamak amacıyla yapılmıştır.

3.4. Petrol ve Doğalgaz

Irak dünyanın en düşük petrol ve gaz üretimi maliyetine sahip ülkelerinden birisidir. Ülkedeki petrol, göreceli olarak sığ kuyulardan çekilebilen çok büyük sahalarda bulunmaktadır. Irak'ın rezervlerinin üçte birinden daha fazlası yer yüzeyinin sadece 600 metre altındadır ve su ve birleşik doğal gaz birikintilerinin petrol rezervleri üzerinde yüksek basınç oluşturmamasından dolayı çok çabuk yüzeye çıkmaktadır. Bu nedenle, Irak petrolünün üretim maliyeti varil başına 1,50 dolarından daha az olabilmektedir. Bu üretim maliyeti Suudi Arabistan'daki maliyetle eşit, diğer ülkelerden daha düşüktür. Irak; BP Dünya Enerji İstatistikleri Raporu'na göre 2013 yıl sonu rakamlarıyla; OPEC ülkeleri arasında 150 milyar varil rezerv ile dördüncü sırada yer almaktadır. 2015 yılında bu rakamın %21 oranında artması beklenmektedir. Irak Petrol Bakanlığı'na göre rezervin 204 milyar varil olma ihtimali vardır. En büyük petrol rezervi, güneyde Rumelia sahasında olup, 17 milyar varil düzeyindedir.

Irak'ın rezerv-üretim oranı (mevcut üretim seviyesinde kaç yıllık rezerv kaldığını gösterir), bazı tahminlere göre 150 yıldır ve bu rakam Orta Doğu ve Afrika Bölgesi'ndeki en yüksek orandır. Irak Petrol Bakanlığı açıklamasına göre; 2014 yılı Ekim ayında petrol üretimi 3 milyon varil/gün, ihracat ise 2,4 milyon varil/gün seviyesinde gerçekleşmiştir. 442 bin varil/gün mevcut rafinerilerde işlenmiş, 143 bin varil/gün ise elektrik santrallerinde kullanılmıştır. Ekim ihracatı ortalama 81 dolar/varil fiyatla yapılmıştır. Petrol Bakanlığı önümüzdeki on yılın sonuna kadar mevcut üretimi 4.15 milyon varil/güne çıkarmayı planladığını duyurmuştur. Irak'ın belirtilen bu seviyede üretim yapabilmesi için 25 milyar ile 75 milyar dolar arasında bir yatırım yapması gerektiği belirtilmektedir. Ülkedeki ana petrol üretim bölgeleri, güneyde Basra ile kuzeyde Kerkük bölgesidir. En büyük rafinerileri, Beji (kuzey), Beji (Selahaddin) ile Bağdatta Dora ve Basra rafinerileridir. Diğerleri ise Kerkük, Nejef, Samawa ile Haditha ve Kanakin'dir.

Irak'ın doğalgaz kaynakları da oldukça fazladır ancak tam olarak kullanılmamakta ve bu nedenle ihraç da edilmemektedir. Ülkenin 2015'te Orta Doğu'nun doğalgaz tüketimindeki payının %2.38 olması beklenmektedir. Doğalgaz üretimindeki payı ise 2015 yılında %2.93 olması öngörülmektedir. IŞİD'in Haziran 2014'te başlayan saldırıları da Akkas ve al-Mansuriyah sahalarındaki operasyonlara engel teşkil etmektedir.

Doğalgazın boşa yanmasını azaltmak için adım atan Irak; petrolün geri kazanımını arttırmak amacıyla doğalgazı, kuyularına yeniden enjekte etmek ve daha fazla elektrik üretimi için kullanmaktadır. Irak Devleti'nin sahibi olduğu South Gas Company doğalgazın yanmasını azaltmak amacıyla 17 milyar Amerikan doları bedelli, 25 yıl süreyle Royal Dutch Shell ve Mitsubishi ile yeni bir ortak girişim başlatmak ve ayrıca Basrah Gas Company ile de güneydeki üç büyük saha olan Rumaila, Batı Qurna 1 ve Zubair'deki boşa yanan gazı engellemek için anlaşmalar imzalamıştır. Bu anlaşma çerçevesinde öncelikle elektrik üretimi için Basrah Gas; South Gas Company'e işlenmiş gaz satacaktır. Ortaklık anlaşma çerçevesindeki mevcut gaz tesislerini onaracak ve yeni tesisler inşa edecektir. Ayrıca Irak elektrik santrallerinin kullanımı haricinde alınan bütün gazlar sıvılaştırılmış doğal gaz sahası üzerinden ihraç edilebilecektir. Ancak Irak'ın elektrik üretiminde atıl ve yetersiz kalması ve ülkedeki elektrik santrallerinde doğalgaza yakıt olarak ihtiyaç duyulması doğalgazın ihraç edilmesi planlarına tartışma getirmektedir. Siba Gaz Sahası'nın geliştirilmesi amacıyla oluşan

konsorsiyumda ise operatör olarak %60'lık payla Kuveyt Enerji ve %40'lık payla Türkiye Petrolleri (TP) yer almaktadır. Temmuz 2011'de başlayan ve 20+5 yıl yürürlük süresi olan proje kapsamında üretilecek gaz miktarının ise 16.5 milyar m³ satış gaz + 60 milyon v kondensate olacağı belirtilmiştir. En az 9 yıl boyunca 2.831 milyon m³ /gün; 1.033 milyar m³ /yıl doğal gaz üretimi hedeflenmiştir. Temmuz 2011'de başlayan Mansuriye Gaz Sahası işletmesi ihalesi de operatör olarak %50 TP, %30 Kuveyt enerji ve %20 Korea Gas'dan oluşan ortaklıkla 20+5 yıl süreyle yürütülmektedir. Proje boyunca üretilecek gaz miktarının 48 milyar m³ satış gazı + 68 milyon v kondensate + 35.2 milyon v LPG olduğu sahada hedeflen gaz üretimi ise günlük 9 milyon m³, yıllık 3.307 m³ 'tür.

4. SEKTÖREL YAPI

Irak petrol ve gaz sektörü devlet kontrolü altındadır. Devlete ait en büyük kuruluşlar Kuzey Petrol Şirketi, Güney Petrol Şirketi ile Devlet Petrol Pazarlama Organizasyonu ve Petrol Arama Şirketi'dir. Petrol Bakanlığı petrol ve gaz üretimi ve geliştirilmesinde kontrol sahibi olsa da Kuzey Irak'taki North Oil Company (NOC), the South Oil Company (SOC) ve the Missan Oil Company (MOC) şirketleri özerk niteliktedir. NOC şirketi'nin coğrafi operasyon alanı Tamim (Kerkük), Nineveh, Erbil, Bağdat, Diyala, Babil, Hilla, Wasit ve Kut'a kadar uzanmaktadır. MOC şirketi 30 milyar varillik rezerve sahiptir. MOC ve SOC şirketleri Amara, Halfaya, Huwaiza, Noor, Rifaae, Dijaila, Kumait and Doğu Rafidain Bölgelerini kapsamaktadır. Bununla birlikte, tüm büyük Uluslararası Petrol Şirketleri Irak'ta arama lisansı almak istemektedir. Irak Petrol Bakanlığı Irak'ta petrol ihalelerine girmek isteyen petrol şirketlerinin 18 Şubat 2008 tarihine kadar Petrol Bakanlığına başvurarak ön kayıt yaptırıp yeterlilik belgesi almalarını istemiştir. Petrol Bakanlığı'na 120 yabancı petrol şirketi başvurmuş ve Irak Petrol Bakanlığı yaptığı ilk tur değerlendirme sonucunda 35 yabancı şirkete ön yeterlilik belgesi vermiştir. Petrol Bakanlığı, şirketleri seçerken 5 objektif kriterin baz alındığını ve bu kriterlere göre en yüksek puanı alan 35 şirketi seçtiğini açıklamıştır.

Yeterlilik belgesi alan şirketlerin ülkelere göre dağılımı şöyledir:

- ABD: Anadarko, Chevron, Conoco Phillips, ExxonMobil, Hess Corp. Marathon, Occidental Petroleum
- Almanya: Wintershall BASF Group
- Avustralya: BHP Billiton, Woodside
- Çin: CNOOC, CNPC, Sinochem, Sinopec
- Danimarka: Maersk
- Endonezya: Pertamina
- Fransa: Total
- Güney Kore: Kogas
- Hindistan: ONGC Hollanda: Shell
- İngiltere: BG International, BP, Premier
- İspanya: Repsol
- İtalya: Edison, ENI
- Japonya: Inpex, Japex, Mitsubishi Corp., Nippon Oil Corporation

- Kanada: Nexen Malezya: Petronas
- Norveç: StatoilHydro
- Rusya: Gazprom, Lukoil

Nisan 2009’da Petrol Bakanlığına başvuran 38 Uluslararası Petrol Şirketi arasından 9 tanesinin daha petrol ihalelerine katılmaya hak kazandığı açıklanmıştır. Bu şirketlerin dağılımı aşağıdaki gibidir:

- Angola: PetroVietnam, Sonangol
- Hindistan: Oil India
- İngiltere: Cairn Energy
- Japonya: JOGMEC
- Kazakistan: KazMunaiGas
- Pakistan: Pakistan Petroleum
- Rusya: Rosneft, Tatneft

Bunlara ek olarak, Çin Ulusal Petrol Firması (CNPC) Irak Hükümeti ile Al-Ahdab bölgesindeki petrol çıkarım tesislerine teknik hizmet sağlamak üzere 20 yıllık sözleşme imzalamıştır. BP ise Bağdat’ta temsilcilik açmış ve Irak Hükümeti ile doğalgaz çıkarma anlaşması imzalamıştır. Fırsatlar Petrol-gaz arama ve üretme faaliyetleri sıkı bir şekilde hükümet kontrolü altındadır ancak çeşitli alanlarda çok önemli fırsatlar mevcuttur.

Örneğin;

- Altyapının yenilenmesi
- Rafineri kapasitesinin artırılması
- İşlem sonrası ürün geliştirme

Hükümete bağlı çeşitli kuruluşlar tarafından hazırlanan raporlara göre, Irak’ın uzun vadeli yeniden imar maliyeti 100 milyar dolarını geçebilecektir. Bu miktarın üçte birinden fazlasının petrol, gaz ve elektrik sektörlerine harcanacağı tahmin edilmektedir. Buna ek olarak Dünya Bankası, sadece şu andaki üretim kapasitesinin sürdürülebilmesi için yıllık gelirlerden en azından 1 milyar dolarının petrol sektörüne ayrılması gerektiğini tahmin etmektedir.

4.1. Elektrik

Ülkenin büyük bölümüne belirli saatlerde elektrik verilebilen Irak’ın yeniden yapılanmasında; artan elektrik talebini yakalamak ve bu ihtiyacı karşılamaya devam etmek önem arz etmektedir. Uluslararası Enerji Ajansı’nın 2012 raporuna göre Irak’ta mevcut talebin tamamının karşılanabilmesi için Irak’ın net %70 daha fazla elektrik üretmesi gerektiği belirtilmektedir.

Irak Hükümeti, enerji sektöründeki verimliliği artırmak ve mevcut üretimi yükseltmek amacıyla çeşitli çalışmalar yapmaktadır. Irak Hükümetinin son dönemde elektrik teminine yönelik bazı sabit yatırımlar gerçekleştirmekte olduğu ve özel fonlar teşkil ederek yeni kontratlar hazırlamakta olduğu görülmektedir. Middle East Economic Survey 2013 yılı sonu itibariyle 2012'de Bağdat'ın elektrik üretim kapasitesi 7 GW iken 9.77 GW'a ulaşmıştır. Son dönemde ülkedeki elektrik projeleri 2008'de alınan ancak bütçe, inşaa ve politik zorlukları yüzünden yüklemesi gerçekleştirilemeyen toplam 10.2 GW kapasiteli 74 türbinin yüklenmesine odaklanmıştır. Irak Elektrik Bakanlığı da ayrıca yabancı petrol şirketlerinin kendi petrol ve doğalgaz operasyonlarına kaynak olmak üzere küçük elektrik sahaları inşaa etmesine izin vermiştir. Ayrıca Bakanlık 2012-2017 yılları arasında 24.4 GW'lık yeni üretim sahaları kurmayı hedeflemiştir. Ancak, tüm bu çalışmalara rağmen elektrik sektöründeki tam anlamıyla sıkıntılar giderilememiştir. Bunda, ülkede hidroelektrik santrallerindeki su eksiklikleri, tesis yetersizlikleri, fuel oil kısıtları, enerji hatlarının savaş sırasında zarar görmesi ve dış kaynaklı elektrik alımlarında ortaya çıkan bazı anlaşmazlıklar önemli rol oynamaktadır. Irak Elektrik Bakanı'nın yapmış olduğu açıklamada elektrik üretimine ilişkin olarak ülke genelinde entegre bir stratejinin izleneceği, Bakanlık ile Irak Genel Elektrik Şirketi arasında 7 milyar dolar tutarında toplam 7.000 MW güç üretme kapasitesine sahip 56 elektrik santralının kurulmasına ilişkin anlaşmanın imzalandığı, ayrıca ilgili Bakanlık tarafından Nasiriye'de bulunan buhar gücü ile çalışan elektrik santralının iki ünitesinde 33 milyon dolar yatırım tutarında yenileştirme çalışmaları yapılacağını belirtilmiştir. Uluslararası Enerji Ajansı'na göre Irak'ın elektrik açığını kapatabilmesi için 2035 yılına kadar olan süre zarfında 70 gw civarında elektrik üretim kapasitesini arttırması gerekmektedir. Irak Elektrik Bakanlığı bu durumu düzeltmek amacıyla 2015 yılına kadar dört katına çıkarmayı hedeflemektedir. Bunun yapılabilmesi için Dünya Bankası tahminlerine göre, 20-25 milyar dolarlık bir yatırım gerekmektedir. Uzun vadede ise Elektrik Bakanı, 2013 yılına kadar Irak'ın elektrik üretimine 50 milyar dolar yatırım yapmış olacağını belirtmiştir.

4.2. Bankacılık

Irak'ta bankacılık sistemi, hâlihazırda 7 devlet bankasının kontrolü altındadır. Bunlar arasında en ön plana çıkanlar, Rafidain ve Rasheed Bankalarıdır. Bunların dışındaki diğer devlet bankaları Real Estate Bank, Agricultural Cooperative Bank, Industrial Bank, Iraq Bank ve Trade Bank of Iraq'tır. Hâlihazırda Irak Merkez Bankası tarafından Irak'ta bankacılık yapmak üzere lisans verilen yabancı bankalar aşağıdadır:

- Kuveyt Ulusal Bankası (The National Bank of Kuwait); Irak Kredi Bankası'nda (Credit Bank of Iraq) % 75 hisse
- HSBC Grup; Dar Es Salaam Yatırım Bankası'nda (Dar Es Salaam Investment Bank) %70 hisse
- Ürdün İhracat ve Finans Bankası (Export & Finance Bank of Jordan); Irak Ulusal Bankası'nda (National Bank of Iraq) % 49 hisse
- Irak Holding Şirketi-Kuveyt (Iraq Holding Company - Kuwait); Körfez Ticari Bankası'nda (Gulf Commercial Bank) % 51 hisse

- Ali Bankası-Bahreyn (Ali Bank -Bahrain): Ticaret Bankası'nda (Commercial Bank) % 49 hisse
- Bahreyn Birleşik Bankası (United Bank of Bahrain); Bağdat Bankası'nda (Bank of Baghdad) % 49 hisse
- Standard Chartered Bank
- Arab Banking Şirketi-Bahreyn (Arab Banking Corporation-Bahrain)
 - A'ayan Şirketi – Kuveyt (A'ayan Company-Kuwait); Yatırım için Ekonomi Bankası'nda (Economic Bank for Investment) % 49 hisse
- Katar Ulusal Bankası (National Bank of Qatar); Mansur Bankası'nda (Mansour Bank) %60 hisse
- Bank Melli-İran
- T.C. Ziraat Bankası (The Agriculturel Bank of Iran)
- Ticaret ve Finans için İskan Bankası-Ürdün (The Housing Bank for Trade and Finance , Jordan); temsilcilik açılmıştır.
- Ürdün Ulusal Bankası (The Jordan National Bank); temsilcilik açmıştır.
- İş Bankası
- Vakıfbank
- Beyrut Bankası (Bank of Beirut)
- El-Meşrik Yatırım Bankası-Lübnan (Al-Mashreq Investment Bank-Lebanon) Irak'ın, yapılan tüm iyileştirmelere rağmen gelişmiş bir bankacılık altyapısının olduğunun söylenmesi güçtür. Bankacılık sektöründe son dönemde yapılan reformlar, genelde ulusal çapta elektronik para ağı kurmak, özel bankacılığı geliştirmek ve devlet bankalarını yeniden yapılandırmak üzerinde odaklanmıştır. Irak Merkez Bankası verilerine göre ülkede Mart 2014 itibariyle, 55 banka bulunmaktadır. Bunlardan 7'si yukarıda belirtilen devlet bankaları iken, 23 tanesi özel banka, 9 tanesi İslami Banka ve 16 tanesi yabancı ülke bankasıdır. T.C. Ziraat Bankası, 2006 yılında Bağdat'ta bir şube açmıştır. Bu şube, hâlihazırda temel bankacılık hizmetlerini yerine getirebilmektedir. Özellikle geçmiş dönemlerde para transferinden kaynaklanan sıkıntılar, Bankanın Bağdat'ta faaliyete geçmesinin ardından azalmıştır. Son olarak Erbil'de Ziraat Bankası'nın yanı sıra, Vakıfbak ve İş Bankası şube açmışlardır. Yeni Yatırım Kanunu'na göre, yabancı yatırımcılar 2004 yılından bu yana faaliyette olan Irak Menkul Kıymetler Borsası'nda serbestçe alım satım işlemi yapabilmekte, yatırım portföyü oluşturabilmektedir. Irak Menkul Kıymetler Komisyonu (Iraqi Securities Commission, ISC) kurulması çalışmaları ise devam etmektedir. 2008 yılı başından itibaren Irak'taki özel bankalar uluslararası ödemeler, döviz havalesi ve 2 milyon dolara kadar akreditif açılması gibi işlemleri yapabilmektedir. Yabancı bankalar Irak'ta ofis açabilmekte, Irak'taki özel bankalar ile ortaklık kurabilmektedir.

4.3. Telekomünikasyon

30 yıldır devam eden istikrarsızlık ortamı ve savaşlar nedeniyle, Irak'ın telekomünikasyon altyapısı ağır bir şekilde hasar görmüş durumdadır. Bununla birlikte, 2003 yılından beri özellikle mobil telefon alanında bir takım ilerlemeler kaydedilmiştir. Aralık 2003'te tüm Irak kapsamında cep telefonu ağına kurulması için çalışmalara başlanmış, 2007 yılında Zain, AsiaCell ve Korek isimli üç firma lisanslama hakkını kazanmıştır. Zain ülkenin en büyük cep telefonu operatörüdür ve güney ve orta Irak'ta ağırlıklı olarak kullanılmaktadır. Irak'ta 2012 yılı itibarıyla 27 milyon telefon kullanıcısı bulunmaktadır. Bu rakamın Business International Monitor (BMI) tahminlerine göre 2015 yılında 34 milyon olması beklenmektedir. İki Intelsat, bir Atlantic Ocean, bir Indian Ocean ve bir Intersputnik - Atlantic Ocean uydu istasyonları bulunmaktadır. Mikrodalga radyo yayını Ürdün, Kuveyt, Suriye ve Türkiye'yi kapsamaktadır. Suudi Arabistan, Türkiye ve Kuveyt ile fiberoptik karasal fiberoptik bağlantısı kurulmuş olup Ürdün ve İran ile de fiberoptik bağlantı kurulması planlanmıştır. 55 adet NA radyo istasyonu ve 28 TV yayın istasyonu vardır. Uluslararası internet ülke kodu. iq olan Irak'ta CIA The World Factbook verilerine göre, 2009'da 325.900 internet kullanıcısı bulunmaktadır. İşgalden bu yana, özellikle Bağdat ve Basra'daki otel ve internet kafelerde internet kullanımında önemli bir artış kaydedilmiştir.

5. IRAK DIŞ TİCARETİ

Irak'ın ihracatında önde gelen ülkeler ABD, Kore ve Kanada iken; ithalatından ise sırasıyla Türkiye ABD ve Kore ilk üç sırada yer almaktadır. Irak'ın ihracatının en büyük kısmını petrol ürünleri oluştururken, ülkenin ithalatında işlenmiş petrol ürünleri, elektrik-elektronik ürünler, gıda ve tarım ürünleri, makine ve otomotiv sektörü öne çıkmaktadır. Siyasi istikrarsızlık, altyapı ve güvenlik sorunları nedeniyle Irak henüz sanayi alanında önemli bir gelişme gösterememiştir. Bu nedenle her türlü ihtiyaç maddesinde ithalata bağımlı durumdadır.

Telefon cihazları, mücevherat, otomobil, petrol yağları, sigara, kamyon, izole kablo ve teller, demir/çelik çubuklar, demir/çelik inşaat ve inşaat aksamı, tavuk eti, pirinç, ilaç, otomatik bilgi işlem makinaları, çimento, demir/çelik borular ve içi boş profiller, elektrik transformatörleri, klima cihazları, ayçiçeği yağı, mobilya, sıvılar için pompa, kauçuk yeni dış lastikler, musluk ve vanalar, bisküvi, buğday unu, şeker, iş ve maden makinaları için aksam ve parça, yumurta, seramik döşeme veya kaplama karoları, buğday, monitör ve projektörler, televizyon alıcıları; elektrik kontrol, dağıtım tabloları ve panolar; plastik boru ve bağlantı elemanları, peynir, santrifüjler, elektrikli olmayan şofbenler veya depolu su ısıtıcıları, buzdolapları, dondurucular ve soğutucular, özel amaçlı motorlu taşıtlar, kendine özgü fonksiyonu olan makinalar, hava veya vakum pompaları ile tıbbi cihazlar Irak'ın en çok ithal ettiği ürünlerdir.

6. DIŞ TİCARET POLİTİKASI VE VERGİLER

6.1. Irak'ın Dış Ticaret Politikası & Tarifeler Irak'ın İthalatı

- Irak'a ithalatta gümrük vergisi oranı genelde %5 olup, ihracat faturasının CIF bedeli üzerinden tahsil edilmektedir. (KDV veya TV uygulaması bulunmamaktadır)
- Ancak 2014 yılı Ocak ayında Irak Hükümeti, lüks tüketim sayılabilecek bazı ürünler için gümrük vergi oranlarını deęiŐik oranlarda artırmıŐtır.
- Temel gıda ürünleri, gümrük vergisinden muaftır.
- Gümrükler Genel İdaresi, Maliye Bakanlığına bağlıdır.
- İthalat Lisansları Bağdat'ta Ticaret Bakanlığınca düzenlenmektedir.
- Merkezi Irak'ta yerleŐik bir firmanın ithalat yapabilmesi için aşağıdaki Őartlara sahip olması gerekiyor;
- Ticaret Bakanlığı bünyesindeki Ticaret Siciline tescil olunması
- Ticaret Odası yesi
- Sanayiciler Federasyonu yesi (retim/imalat tesisi ise)
- Vergi numarasının olması
- İthalati lisansına sahip olması
- İlgili kurumun/kuruluŐun/derneğin ithalat uygunluk yazısı (ilaç, gübre gibi bazı hassas ürünler için)
- Türkiye'nin Irak'a ihracatı, ağırlıklı olarak karayoluyla Habur Gümrük Kapısı üzerinden yapılmaktadır.
- Habur'un muadili olan İbrahim Halil Gümrük Kapısındaki işlem ve faaliyetler tamamen kuzey bölgesi yerel idaresinin kontrolünde ve yetkisindedir. Dolayısıyla İbrahim Halil Gümrük Kapısındaki uygulamalar ve maruz kalınacak sorunlar için kuzey bölgesi yerel gümrük idaresi ile temasa geçilmesi gerekmektedir.
- Kuzey bölgesi firmalarının ihracat/ithalat belgeleri ilgili yerel idare tarafından düzenlenmektedir.
- Hükümet, yerli üretim korunması tedbiri kapsamında dönemsel olarak bazı ürünlerin ithalatına yasak getirebilmektedir.
- 2011 yılından beri bazı ürünlerin ithalatında "sevkiyat öncesi ürün denetimi" uygulaması yürürlüktedir.
- Özellikle gıda ürünleri ithalatında raf ömrüne/son kullanma tarihine aŐırı hassasiyet gösterilmektedir. Kullanım süresi bitmek üzere olan gıda ürünlerinin gümrük kapısından geri çevrilmesi mümkündür. KuŐ gribi vakası, Hükümet tarafından hassasiyetle takip edilmektedir.
- KuŐ gribi vakasının görüldüğü ülkelerden tavuk ve tavuk ürünleri ithalatı yasaklanmaktadır. Hâlihazırda söz konusu yasak bazı ülkelerden ithalata karşı tedbir bağlamında yürürlüktedir.

6.2. Irak'ın İhracatı

- Irak'ın ihracatının yaklaşık %96'sını ham petrol oluşturmaktadır. İhracatta tek yetkili kurum Petrol Bakanlığıdır (SOMO).
- Diğer ürünlerin ihraç edilebilmesi için Ticaret Bakanlığınca düzenlenen ihracatçı lisansına sahip olunması gerekmektedir.
- Hurda metal ihracatı, yerli sanayide kullanılması için yasaktır.

6.2.1. Irak'a İhracat/Sevkiyat Öncesi Ürün Denetimi (Standardizasyon & Kalite Kontrolü)

- İhracatçı firma, Irak'a sevkiyat öncesinde, ihraç edeceği ürünü üretim tesisinde/stoklarında kontrol ettirmekle yükümlüdür. Aynı ürünün, her bir sevkiyatı için kontrol/denetim yapılmaktadır.
- Yetkilendirilmiş gözetim firmasınınca düzenlenen uygunluk belgesi (COC), ürünün Irak'a girişi sırasında, Irak gümrük kapılarında gümrük görevlileri ile gözetim firması yetkililerince kontrol edilmektedir.

7. TÜRKİYE-IRAK TİCARİ VE EKONOMİK İLİŞKİLER

Körfez Savaşı öncesinde ekonomik ilişkilerimizin en yoğun olduğu ülkeler arasında yer alan Irak ile ilişkiler BM Yaptırımlar rejimi (6.8.1990 itibariyle) ile Irak'tan ithalatın yasaklanması ve ülkeye yönelik ihracatın gıda maddeleri, ilaç ve tıbbi malzemeler ile sınırlandırılması sonucunda oldukça yavaşlamıştır. Bununla birlikte ham petrol karşılığı Türk malı ihracatını öngören karşılıklı ticaret sistemi sayesinde Irak'la ikili ekonomik ilişkilerimizde 2000 yılından itibaren artış yaşanmıştır. ABD'nin Irak'a müdahalesi sonrasında, 22 Mayıs 2003 tarihinde 1991 yılından beri uygulanmakta olan Birleşmiş Milletler Ambargosunun kaldırılmasıyla ülke ile olan ticari ilişkilerimiz önemli oranda artış kaydetmiştir. Türkiye İstatistik Kurumu (TÜİK) verilerine göre, 2014 yılında Irak'a ihracatımız bir önceki yıla göre yaklaşık %9'luk bir oranla azalış göstermiş ve 10 milyar 896 milyon ABD doları; Irak'tan ithalatımız ise aynı dönem içerisinde %84 artmış ve 269 milyon ABD doları civarında gerçekleşmiştir.

İhracatımızın kayda değer bir kısmını, Türk firmalarının Irak'ın kuzeyindeki temsilcilikleri vasıtasıyla bölgeye temel gıda ve temizlik maddeleri ile elektrik ve elektronik ürünleri satışları teşkil etmektedir. İstanbul, Bursa, Gaziantep gibi illerimizden yolcu beraberinde Irak'a götürülen tekstil ve hazır giyim ağırlıklı ürünler de azımsanamayacak bir gelir kaynağı haline gelmiştir. KARKEY Karadeniz Elektrik Şirketi tarafından 2003 yılından itibaren Irak'tan, elektrik üretmek kaydıyla fuel oil ithali karşılığında ülkeye satılan elektrik de ihracatımıza katkı vermektedir. Irak'tan ithalatımızın çoğunluğunu ham petrol ve fuel oil oluşturmaktadır.

7.1. Yatırımlar

Irak genelinde 1800'e yakın Türk firmasının ülke genelinde toplam yatırım bedelinin 720 milyon ABD doları civarındadır. 2012 yılında Türkiye'den Irak'a yapılan doğrudan sermaye yatırımı ise 254 milyon ABD dolarıdır. Türkiye'nin Kuzey Irak'taki yatırımları aşağıda sıralanmaktadır:

Anadolu Grubu: Anadolu Grubunun Erbil'deki şişe dolum tesisleri Nisan 2008'de faaliyete geçmiştir. Grup, Erbil'den sonra Bağdat'ta da şişeleme fabrikası kurmayı planlamaktadır.

Genel Enerji: Taq Taq Arama ve Üretim Paylaşım Anlaşması Genel Enerji'nin sahibi olduğu ve arama ve geliştirme çalışmalarının büyümesine öncülük eden ilk sahadır. Mülkün, % 55'lik hissesini Genel Enerji elinde bulundurmakta olup, Addax Petroleum International'ın % 45'lik bir katılım payı bulunmaktadır. Taq Taq Sözleşme Sahası, Irak'ın Kuzey Bölgesinde olup, Erbil'in 85 km güneydoğusuna, Süleymaniye'nin 120 km kuzeybatısına düşmekte ve 951,3 km²'lik bir alanı kaplamaktadır (94.972 dönüm). Sözleşme sahası Taq Taq Geliştirme Bloğu ve Keşif Bloğu olarak iki farklı bloktan oluşmaktadır. Genel Enerji'nin iştiraki olan Taq Taq Petroleum Refining Company (TTPRC), Koya kentinde bulunan 60.000 BPSD kapasiteli rafineriyi inşa etmektedir. TTOPCO, ayrıca, Koya'dan Kerkük'e uzanan 64 km uzunluğunda 24 inçlik bir boru hattı inşa etmektedir. İhracat amacıyla Kerkük-Ceyhan boru hattına bağlanacaktır. Bu boru hattının maksimum kapasitesi 450.000 BOPD'dir.

Pet Holding: Pet Oil'in Ağustos 2006'da Kuzey Irak- Bina Bawi sahasında başlattığı sondaj çalışmaları devam etmektedir. Pet Oil'in operatörlüğünü yaptığı bu projede oluşturulan şirketin adı A&T Petroleum olup, proje ortakları Hawler Energy ve Oil Search Iraq Ltd.'dir.

21 Kasım 2008 tarihinde Türkiye Petrolleri (TP), Boru Hatlarıyla Petrol Taşıma Anonim Şirketi (BOAŞ) ve Shell Energy Europe BV Irak'ta doğalgaz arama, işletme, taşıma ve pazarlama faaliyetlerini kapsayan bir işbirliği ön anlaşması imzalamıştır.

Türk firmalarının Irak genelindeki yatırımları aşağıdaki gibidir:

- Coca Cola'nın üretim tesisi (Hilla ve Kerbala)

Yıl	İhracat	İthalat	Hacim	Denge
2010	6.036.632.316	153.475.601	6.190.107.917	5.883.156.715
2011	8.310.129.576	86.753.336	8.396.882.912	8.223.376.240
2012	10.822.143.970	149.327.537	10.971.471.507	10.672.816.433
2013	11.948.905.271	145.684.219	12.094.589.490	11.803.221.052
2014	10.896.202.645	268.544.144	11.164.746.789	10.627.658.501

- Şölen Çikolata çimento fabrikası (Sincar)
- Kulak İnşaat firmasının Ramadi'de satın aldığı seramik fabrikası
- Karadeniz Holding'in üç elektrik gemisi (Basra)

• UB Holding'in Basra Demir Çelik Fabrikaları'nın yenilenmesi için 700 milyon ABD doları tutarında yatırım projesi ile yaklaşık 80 müteahhit firmamızın kurduğu ofis (kira & tefrişatı) ile şantiye (makina parkı) masrafları

Mağaza yatırımları ise:

- Kale Seramik Showroom (Bağdat)
- Zebrano Mobilya Mağazaları (Bağdat ve Basra)
- Ekselans/Öztiryakiler Sanayi Mutfak Malzemeleri Mağazası
- Maximall Mağazaları (Kerkük, Bağdat, Necef, Hilla, Basra)
- LCWaikiki
- Mavi Jeans
- Kiğılı
- Colin
- Ramsey
- Mado
- Elit Çikolata
- Malatya Pazarı

Görkem İnşaat firması Vasit Vilayetinde su arıtma tesisi kurmuştur. Universal Acarsan firması ise Vasit Vilayetinin merkez ilçesi Kut'ta 400 yataklı hastane inşası projesi yürütmektedir.

8. TÜRKİYE-IRAK TİCARETİNDEKİ ÖNCELİKLİ HUSUSLAR

1. Bankacılık: Türk bankalarının Irak'ı riskli ülke gördükleri için şu anda teminat mektubu vermedikleri söylenmiştir.
2. Çalışma İzni: Türkiye'den götürülen personelin Irak'ta iş yapabilmeleri için iş izinleri ile ikame izinlerinde sorun yaşanmaktadır.
3. Denetim & Gözetim Raporlama: Kuzey Irak Bölgesi hariç diğer bölgelerde sadece SGS ve Bureau Veritas Irak denetim ve gözetim raporu talep etmektedir. Bu iki şirketin Türkiye'de gerek eleman gerek hizmet yetersizliği nedeniyle çok büyük sıkıntı yaşanmaktadır.

4. Güvenlik: Haziran 2014'ten itibaren IŞİD nedeniyle ticaret yolları güvenliğinde ciddi sorunlar yaşanmaktadır. Özellikle Bağdat'a ve Irak'ın güney bölgelerine (Basra, Necef gibi) ihraç edilen malların tesliminde sorunlar bulunmaktadır. Yol güvenliğinde yaşanan sorunlardan dolayı Bağdat'a ve Irak'ın güney bölgelerine ihraç edilen malların büyük bir kısmı mecburen Kuzey Irak'ta (Zaho) bekletilmektedir.

5. Sınır Kapısı: Habur kapısında sıkıntılar yaşanmaktadır, gümrük kapısı yetmemektedir. 1-2 tane daha gümrük kapısı açılması ihracat açısından son derece büyük önem arz etmektedir.

6. Hak Ediş / İstikrarsızlık: Devlet proje bazlı iş yapan Türk müteahhitleri malların/işlerin teslimini yapamadığından dolayı hak edişlerde sıkıntılar yaşanmaktadır. Bazı firmalar ise işlerini bitirmiş olmasına rağmen son dönemde yaşanmakta olan istikrarsızlıktan dolayı hak edişlerini almakta büyük sıkıntı yaşamaktadır.

7. Nakliye: Türk tırlarının Zaho'da pasaportta alınan kaşesi ile direk Bağdat ve Basra'ya kadar inilebilmesi önemlidir. Irak'a günde ortalama 2500 tır yük taşınmaktadır. Ancak tırlar Bağdat'a ve Basra'ya geçememektedir. Günlük maliyetin en az 4-5 milyon dolar zararı olduğu aktarılmıştır. Her tır aktarmasında malların hasar gördüğü ve bu rakama bu hasarın dahil edilmediği ifade edilmiştir. Kuzey Hükümet ile bu sorunun çözülmesi ve tırların Bağdat'a ve Basra'ya kadar gitmesi talep edilmiştir.

8. Ulaşım: Irak Sivil Havacılığı'nın Bağdat ve Erbil'e ilave birer sefer, Basra'da ve Süleymaniye'de sefer sayısının haftada 10'a çıkmasını sağlaması ulaşım için oldukça önemlidir. Irak Havayolları ile ortak uçuş programı başlatma hususunda görüşmelerde bulunmaktadır.

9. Yatırım: Şölen Çikolata'nın 2010 yılında Irak Devleti Sanayi Bakanlığı Sincar Çimento Fabrikası'nı satın almasıyla devam eden ortaklık hala devam etmektedir. 4 yıl Türk Mühendisleri ve Avrupa Mühendisleri ile beraber 280 kişilik ekip ile bu yatırıma 270 milyon dolar para harcanmıştır. Ancak bu fabrikanın IŞİD'in eline geçmesiyle, mağduriyet çok büyüktür. Irak'a yıllardır iş yapılmaktadır ve iş yapmaya devam etmek istenmektedir.

10. Irak'ta beş sahada üretilecek yaklaşık 280 milyar metreküp doğalgazın Türkiye üzerinden Avrupa pazarına ihraç edilmesi söz konusudur. Bu çerçevede, Botaş Genel Müdürlüğü, Kerkük-Yumurtalık ham petrol boru hattına paralel yapılması planlanan Irak-Türkiye doğal gaz boru hattının Türkiye bölümüne ilişkin etüt çalışmalarına başlamıştır.

9. TÜRKİYE-IRAK ARASINDAKİ İŞBİRLİĞİ OLANAKLARI

1. Irak Hükümeti tarafından bir sigorta sisteminin uygulamaya konulması şartıyla ülkede Türk firmaları tarafından konut, yol, köprü, demiryolu gibi altyapı inşası alanında önemli projeler gerçekleştirilebilir.

2. Uygun koşulların sağlanması halinde Türk firmalarının demir-çelik, çimento ve gıda alanlarında Irak'ta yatırım yapması söz konusu olabilir.

3. Türkiye Mısır, Filistin gibi farklı ülkelerde organize sanayi kurulması ve işletilmesi yönünde aktif olarak faaliyet göstermektedir. Benzer organize sanayi bölgelerinin Irak'ta da kurulması ülkede ekonominin yeniden yapılanmasına katkı sağlayacaktır. Türkiye bu anlamda, Irak hükümeti ile bilgi ve deneyimlerini paylaşabilir, organize sanayi bölgelerinin kurulması için ortak projeler geliştirilebilir.

4. Irak ulaştırma ağının yeniden yapılandırılmasında Türk firmalarına da yer verilmesi önem arz etmektedir.

5. Irak'ta modern bir bankacılık sektörünün henüz gelişmemiş olması ülkedeki ekonomik kalkınmanın önündeki en önemli engellerden biridir. 2003 yılı öncesinde Irak'ta ambargolar nedeniyle uluslararası finansal akışlara kapalı birkaç büyük devlet bankası faaliyet göstermekteydi. Bu devlet bankalarının modernizasyonu halen gerçekleştirilmiş değildir. Bu anlamda, Türk bankacılık sektörünün deneyimi ve bilgi birikimini Irak Bankacılık sektörü ile paylaşılacağı ortak projelerin geliştirilmesi Irak ekonomisine katkıda bulunacaktır.

6. T.C. Ziraat Bankası, 2006 yılında Bağdat'ta bir şube açmıştır. Bu şube, hâlihazırda temel bankacılık hizmetlerini yerine getirebilmektedir. Özellikle geçmiş dönemlerde para transferinden kaynaklanan sıkıntılar, Bankanın Bağdat'ta faaliyete geçmesinin ardından azalmıştır. Ancak banka, akreditif açılması ve firmalarımıza teminat mektubu verilmesi konularında henüz bir ilerleme gerçekleştirilememiştir.

7. Tarım, tarım alanında bilgi ve teknoloji transferi, tarımsal araçların üretimi, zarar görmüş tarım alanlarında yeniden üretime başlanması gibi konularda Türk firmaları ile Iraklı firmalar arasında işbirliği projeleri geliştirilebilir.

8. Türk petrol şirketlerine Irak petrol ve doğal gaz alanlarının geliştirilmesi konusunda rol verilmesi iki ülke arasındaki ekonomik ilişkilerin gelişmesine önemli katkı sağlayacaktır.

9. Irak'ta artan elektrik ihtiyacı ve düşük üretim kapasitesi, Türk firmaları için Irak'ta elektrik santrali yapımı ve modernizasyonu ve elektrik iletim hatlarının inşası alanlarında önemli fırsatlar sunmaktadır.

10. Irak'ta beş sahada üretilecek yaklaşık 280 milyar metreküp doğalgazın Türkiye üzerinden Avrupa pazarına ihraç edilmesi söz konusudur. Bu çerçevede, Botaş Genel Müdürlüğü, Kerkük-Yumurtalık ham petrol boru hattına paralel yapılması planlanan Irak-Türkiye doğal gaz boru hattının Türkiye bölümüne ilişkin etüt çalışmalarına başlamıştır. Bu paralel boru hattı ile Irak doğal gazının Türkiye üzerinden dünya pazarlarına ulaştırılması planlanmaktadır. Bu anlamda, 7 Ağustos 2007 tarihinde bir Protokol imzalanmıştır. Küresel krize paralel olarak enerji ithalatımızın 2008 yılındaki 48 milyar dolardan 2009 yılında 28-29 milyar dolara düştüğü dikkate alınırsa enerji alanında kıtalararası koridor görevi gören ve kendi iç piyasasında da enerji ihtiyacı olan Türkiye için bu hat yüksek önem arz etmektedir. Şubat 2010 itibariyle günde ortalama 423 bin varil petrol taşıyan Kerkük-Yumurtalık Petrol Boru Hattı, Irak'ın günlük petrol ihracatının dörtte birini gerçekleştirmektedir. Irak'ın süregelen bölgesel istikrarsızlığına sebep olan bazı terör saldırıları nedeniyle kimi zaman Kerkük-Yumurtalık ham petrol boru hattında hasarlar ve kesinti meydana gelmektedir.

10. İKİ ÜLKE ARASINDAKİ ANLAŞMA VE PROTOKOLLER

Anlaşma / Protokol	İmza Tarihi
Ticaret Anlaşması	03.08.1965
Ekonomik ve Teknik İşbirliği Anlaşması	07.02.1976
Uluslararası Karayolu Taşımacılığı Anlaşması	18.10.1980
Petrol Ürünleri Ticaretine İlişkin Mutabakat Zaptı	26.08.2005
Petrol Ürünleri Ticaretine İlişkin Mutabakat Zaptı	27.09.2006
Petrol Ürünleri Ticaretine İlişkin Mutabakat Zaptı	15.06.2006
Petrol Ürünleri Ticaretine İlişkin Mutabakat Zaptı	15.02.2006
16. Dönem Karma Ekonomik Komisyon Toplantısı Protokolü	16.11.2006
Kapsamlı Ekonomik Ortaklık Anlaşması	23.03.2009
Türkiye-İrak Yüksek Düzeyli Stratejik İşbirliği Konseyi 1. Bakanlar Toplantısı	17.09.2009
Türkiye-İrak Yüksek Düzeyli Stratejik İşbirliği Konseyi 2. Bakanlar Toplantısı	15.10.2009

11. PAZAR İLE İLGİLİ BİLGİLER

11.1. Dağıtım Kanalları

İrak'ta iş yapmak isteyen Türk firmaların Iraklı yerel temsilcilikler, acenteler veya dağıtıcılar ile çalışmaları tavsiye edilmektedir. Böylece hem bürokratik engellerin, hem de yapılacak iş görüşmelerinde dil ve kültür engelinin aşılması mümkün olacaktır. Yerel temsilciler, ihraç ürününün tanıtımında ve kamu/özel sektör iş fırsatlarının takibinde de oldukça faydalıdır.

İrak'ta acentelik/distribütörlük/temsilcilik sözleşmesi imzalamadan önce, Iraklı bir avukatla istişare edilmesi önemle tavsiye olunur. Verilecek ticari temsilciliğin, "kapsam alanı" ve "süresi" ile Iraklı firmanın "iç piyasadaki dağıtım ağının ve donanımının" tespit edilmesi en önemli unsurlardır.

11.2. Reklam, Tanıtım & Fuarlara Katılım

Irak pazarına giren firmaların ve ürünlerin sayısı arttıkça, ürünlerin tanıtımı için kullanılan araçlar da gelişmektedir. Yerel ve bazı Uluslararası Arap Televizyon kanalları, reklam ve tanıtım faaliyetleri için etkili kanallar olmakla beraber, şehir merkezlerindeki ilan panoları (billboardlar) da reklam ve tanıtım faaliyetlerinde yaygın biçimde kullanılmaktadır.

Irak'ta düzenlenen uluslararası sektörel fuarlara katılımında aktif pazarlama kapsamında etkili bir tanıtım yoludur. Özellikle Erbil'de düzenlenen uluslararası ticaret fuarları, orta ve güney Irak firmaları tarafından da takip edilmektedir. (İstanbul ve Dubai fuarları diğer cazibe merkezleridir.) Bu konuda gelişme gayreti içinde olan Basra şehri, ticari aktivite olarak Erbil'i takip etmektedir. (Öte yandan her yıl kasım ayının başında Irak Ticaret Bakanlığınca Bağdat'ta düzenlenen geleneksel Bağdat uluslararası ticaret ve sanayi fuarı da önemli bir etkinlik olarak değerlendirilebilir, ancak bu şehirdeki etkinlikler ülkedeki olumsuz asayiş olaylarından menfi etkilenmektedir.)

11.3. Ambalaj, Paketleme ve Etiketleme (Standardizasyon)

Irak'a gönderilen kutuların ve sandıkların üzerindeki işaretleme, çıkarılabilir etiketler şeklinde değil, mürekkep ya da boya ile yapılmalıdır. İthal edilen konserve ürünlerin üretim ve son kullanma tarihleri ambalaj üzerinde kabartmalı ya da yazılı şekilde belirtilmelidir.

Bilhassa gıda ürünlerinin gümrük kapısından geri dönmemesi veya alıcısı tarafından ihracatçıya iade edilmemesi için, ürünün gümrük kapısına geldiğinde kullanım süresinin (raf ömrünün) en az %70 oranında devam ediyor olmasına dikkat edilmesi önemle tavsiye olunur.

İlaçların muhteviyatı açıkça belirtilmelidir. Ürünlerin zararlı ya da yan etkilerini belirten ilgili etiket Arapça düzenlenmelidir.

Ürün etiket veya ambalajları üzerinde mutlaka İngilizce ve/veya Arapça ifadelerin bulunması gerekmektedir. Belirli gıda ürünlerin ambalajları üzerinde "domuz eti" veya "domuz yağı" kullanılmadığının mutlaka belirtilmesi gerekmektedir.

Irak'a ihraç edilecek ürünün, sevkiyat öncesi denetim (standardizasyon ve kalite kontrolü) uygulaması kapsamında olup olmadığının veya kapsamda ise izlenecek prosedürün öğrenilmesi için Bureau Veritas veya SGS ile temasa geçilmesi gerekmektedir. Merkezi Irak Hükümeti (COSQC) sadece Bureau Veritas ile çalışırken, Kuzey Irak Yerel İdaresi (KSQC) ise SGS ve Bureau Veritası yetkilendirmiştir. (TÜV, Cotecna ve Baltic Control sonradan ilave edilen denetim kuruluşlarıdır.)

11.4. Ulaştırma ve Taşımacılık Maliyetleri

Irak'ta ürünlerin dağıtımında çok fazla alternatif yol bulunmamaktadır. Ulaştırma altyapısı onarılmakta ve genişletilmekte olan Irak'ta, yerli kamyonlarla taşımacılığın yanı sıra demir yolu taşımacılığı da gelişmektedir.

Karayolu taşımacılığında nakliye ücretleri, ülkedeki güvenlik koşulları ve kamyonların geri dönüşte yük alamamaları nedeniyle yüksektir.

Güneyde Basra Limanı ticari yük taşımacılığında en çok tercih edilen kanallardan biridir. Merkezi Irak havaalanlarında tahsil edilen ücretlerin yüksekliği, ürünlerin güvenliğinin sağlanamaması gibi nedenlerden dolayı ihracatta, hassas ürünler haricinde, havayolu pek tercih edilmemektedir. Zorunlu durumlarda ise, ucuz ve güvenli olması nedeniyle genelde Erbil Havaalanı kullanılmaktadır.

Orta Irak'ta yaşanan olumsuz güvenlik koşulları nedeniyle, Irak'a taşımacılık maliyetli bir hale gelmiştir. Navlunun pahalılığı, vergi etkisine benzer şekilde ürünlerin ülke içindeki satış fiyatlarına da yansımaktadır.

Türk ihraç ürünlerinin Irak'a sevkiyatı, ağırlıklı olarak karayoluyla Habur/İbrahim Halil Sınır Kapısı üzerinden yapılmaktadır. Ancak, Türk plakalı kamyonlar olumsuz güvenlik koşulları ve vize sorunu nedeniyle orta ve güney Irak illerine taşıma yapamamaktadır. Türk ürünleri, kuzey Iraktaki aktarma merkezlerinde (Zaho, Erbil) Türk kamyonlarından Irak plakalı kamyonlara aktarılmakta ve bu şekilde ülkenin güney şehirlerine ulaştırılmaktadır.

12. İŞADAMLARININ PAZARDA DİKKAT ETMESİ GEREKEN HUSUSLAR

12.1. Ticareti Etkileyen Kültürel Faktörler

Mezopotamya'nın tarihi bir bölgesi olan Irak, içerisinde farklı sosyal grupları, kültürleri ve dinleri barındırmıştır. Irak'taki iş kültürünü daha iyi anlayabilmek için ülkenin kültürünü, tarihini ve Iraklıların hayata bakış açılarını çok iyi değerlendirmekte fayda vardır.

Irak'ta zaman kavramı ve zamanın kullanımı, olması gereken anlamdan uzaktır. Bu durum, mesai kavramından, iş planlamasına kadar her alanda kendisi gösterdiğinden Irak'ta iş yapmak isteyen Türk firmalarınca mutlak surette göz önünde bulundurulmalıdır. Randevu zamanları, çalışma saatleri, gecikmeler, iş akışındaki yavaşlık vb. hususlar dikkate alınarak iş planlaması yapılmalı ve her zaman ihtiyatlı davranılmalıdır.

Karşılıklı saygı ve güvenin tesis edilmesi, Irak iş kültüründe hayati önem taşıyan bir konudur. Ancak iyi ilişkilerin kurulması zaman almaktadır.

İş görüşmelerinde Iraklı muhatabı zorlayıcı satış taktikleri kullanılmamalıdır. Kararlar çok yavaş bir biçimde alınmakta olduğundan bu tür bir davranış, işin sonuçlanması aşamasında ters etki yapabilmektedir.

Gönderilecek her türlü bilginin Arapçaya çevrilmesinde fayda vardır. Arapça birkaç cümle konuşabilmek de memnuniyetle karşılanmaktadır. Irak iş kültüründe kartvizit değişimi yaygın olup, kartvizitin bir yüzünün Arapça olmasında fayda vardır.

Firmalarımızın Arapça bilen personel istihdam etmeleri faydalı olacaktır.

Dış ticaret firmalarının (özellikle üreticiler) web sayfası sahibi olmalarında fayda vardır.

Firmalarımızın, web sayfalarında üretim ve ürünleriyle ilgili sahip oldukları uluslararası standart belgelerini (ISO, E, CE, SGS/BV, FDA vs.) ifade etmeleri imajlarına olumlu katkı sağlayacağı değerlendirilmektedir.

Firmalarımızın ilgilendikleri bölgede; “reklam” ve “acentelik verme” faaliyetlerine ağırlık vermeleri faydalı olacaktır.

Yapılacak iş görüşmelerine bir ekip olarak katılım sağlanacaksa, katılımcıların isimlerinin, unvanlarının ve özgeçmişlerinin karşı tarafa önceden bildirilmesi faydalıdır.

Misafirlerin en iyi şekilde ağırlanması Irak'ta önemli olduğundan yapılacak bir (yemek) davete meşru bir sebep yok ise icabet etmek önem arz etmektedir.

12.2. Para Kullanımı

Irak'ın para birimi DİNAR'dır. Günlük alışverişlerde kredi kartı kullanımı söz konusu değildir. Harcamalarda, Irak Dinarının yanı sıra Amerikan Doları da kullanılabilir.

13. YARARLI ADRESLER

Türkiye'deki Irak Temsilcilikleri:

- **IRAK CUMHURİYETİ ANKARA BÜYÜKELÇİLİĞİ**
Adres: Turan Emeksiz Sokak, No:11, Gaziosmanpaşa/ANKARA
Tel: (312) 468 7421
Faks: (312) 468 4832
E-posta: ankemb@iraqmofamail.net
Çalışma Saatleri: Pazartesi-Cuma: 09:00 – 15:00
- **TİCARET ATAŞELİĞİ**
Adres: Rabat Sk. No:14/1, Gaziosmanpaşa/ANKARA
Tel: (312) 436 4318
Faks: (312) 436 4681

- **IRAK CUMHURİYETİ İSTANBUL BAŞKONSOLOSLUĞU & TİCARET ATAŞELİĞİ**
Adres: Köybaşı Caddesi No:3, Yeniköy/ İSTANBUL
Tel: (212) 299 0120
Faks: (212) 299 7442
Çalışma Saatleri: Pazartesi-Cuma: 09:00 – 15:00

14. KAYNAKÇA

- 1-TUİK- www.tuik.gov.tr
- 2-TRADE MAP- www.trademap.org
- 3-DEİK- www.deik.org.tr
- 4-EKONOMİ BAKANLIĞI BİLGİ SİSTEMİ- www.ekonomi.gov.tr
- 5-WORLDMETERS (Nüfus)- www.worldometers.info
- 6-CIA The World Factbook- www.cia.gov
- 7-TÜRKİYE MÜTEAHHİTLER BİRLİĞİ- www.tmb.org.tr
- 8- TÜRKİYE ODALAR VE BORSALAR BİRLİĞİ
- 9- BURSA TİCARET VE SANAYİ ODASI

İskele Caddesi No:51 İpekyolu / VAN
Tel: 0 (432) 210 00 55
Faks: 0 (432) 216 44 88 - SMS 532 752 65 65

www.vantso.org.tr